

HUUMEHOITOJEN KIRJAVA LÄHIHISTORIA

Mona Mannevu: *FT, dosentti, yliopis-
totutkija, Helsingin yliopisto*

Parhi, Katariina: Saadaan vähän kamaa. Suomen ensimmäinen huumeaalto ja hoidon pioneerit. Gaudeamus: Helsinki, 2023, 280 s.

Katariina Parhin teos *Saadaan vähän kamaa* valottaa kokeilevien huumehoitojen sekä nuorison huumeiden käytön kulttuurin historiaa 1960–1970-lukujen Suomessa. Elävästi kirjoitettu tutkimus tarjoaa kiehtovan historiallisen näkökulman nykykeskusteluun, jossa faktat, tunteet, arvot sekä ikuinen kiista yksilön ja valtion välisestä suhteesta kietoutuvat entistäkin sekavammaksi vyyhdiksi. Kirja saa lukijan pohtimaan myös omaa suhdettaan huume politiikkaan. Millaisen uhan huumeet muodostavat yhteiskunnalle? Keitä nuoret huumeiden käyttäjät ovat? Miten heitä tulisi auttaa?

1960-luvun Suomea ravistelivat lukuisat yhteiskunnalliset muutokset, mukaan lukien nuorison huume kokeilujen yleistyminen. Parhi nimittää ilmiötä Suomen ensimmäiseksi huumeaaloksi, vaikka aaltovertaus ei aina ole paras mahdollinen valinta kuvaamaan jonkin asian siirtymistä marginaalista valtavirtaan. Parhin mukaan aalto on kuitenkin nuorison huume kokeilujen yhteydessä toimiva metafora, sillä ilmiö laantui ainakin jossakin määrin 1970-luvun puoliväliin mennessä, ja seuraava ”aalto” nähtiin vasta 1990-luvulla. Aallon voi myös ajatella metaforisesti kuvaa-

maan yhteiskunnallista reaktiota huolestuttavana, pelottavana tai epätoivotavana pidetyn ilmiön yleistymiseen.

Mutta olivatko huumeet uusi ilmiö 1960-luvun Suomessa? Sotien jälkeisessä Suomessa huumeita liikkui jopa siinä määrin, että Maailman terveysjärjestö WHO pyysi vuonna 1949 selvitystä siitä, miksi heroiniä käytettiin Suomessa runsaasti. Vastaus oli, että kansalaisten yleinen terveydentila on keho, ja ilmastollisista syistä yskätapauksia on runsaasti (Haavikko 1999; Mannevu 2020). Parhi huomioi huumeita käytetyn jopa lääkkeenä aiemminkin, mutta rajaa tutkimuksensa tiukasti 1960-luvun kulttuuriseen muutokseen, johon huumeiden viihdekäytön lisääntyminen nuorison keskuudessa kytketty. Populaarikulttuurillakin oli vaikutuksensa: marihuanan käyttö lisääntyi Yhdysvalloissa, musiikissa nähtiin psykedelisiä vaikutteita ja Tanskassa syntyi vapaakaupunki Christiania. Tutkimuksessa Parhi yhdistää nuorisokulttuurin ilmiöt sulavasti sosiaalipsykiatrian historiaan. Myös kirjan pääotsikko ”saadaan vähän kamaa” on säe runosta ”Asfalttikukat” (1970), jonka kirjoittajaksi mainitaan 14-vuotias helsinkiläinen narkomaani ”Hashe”.

Saadaan vähän kamaa koostuu johdannosta, kuudesta luvusta sekä lähdeaineistosta ja sen tulkinnasta kertovasta liitteestä. Kirjassa vierailaan muun muassa Hesperiaassa, Arkadiassa, Nuorisosemalla, Veikkolassa sekä Järvenpään sosiaalisairaalassa, joiden mukaan kirjan viisi lukua on nimetty. Lähdeaineistoina toimivat arkistoaineisto, yksitoista haastattelua sekä otteita aikalaiskirjallisuudesta. Potilaskertomuksien tai teo-

reettisen keskustelun sijaan kerronnassa suurimman tilan saavat haastattelut, ja niistä on sisällytetty leipätekstiin pitkiäkin sitaatteja. Haastateltujen joukko on nimekäs: mukana ovat muun muassa psykiatriaan erikoistuneet lääkärit Vappu ja Ilkka Tapaile, Katariina Kuusi ja Jouko Lönnqvist sekä hiljattain edesmennyt, Arkadian huumeambulanssia vetänyt kansalaisaktivisti Aulis Junes.

Kirjan potilaskertomuksissa on mukana karuja kohtaloita. Niitä lukiessa ymmärtää, miksi huumeriippuvaisia nuoria kohdanneet lääkärit, sosiaalityöntekijät ja aktivistit pitivät palveluverkon rakentamista ja uusien hoitomuotojen kokeilemista ensiarvoisen tärkeänä. Samaan aikaan voi hahmottaa senkin, miksi huumeet olivat huolestuttava ilmiö ja yhteiskunnan intressi hallita nuoria kasvoi. Parhin tutkimus ei keskity huumerikollisuuteen, mutta se ottaa huomioon moraalisen paniikin, joka näkyi uusissa laeissa ja asetuksissa sekä rikosilmoitusten määrrien kasvussa. Ensisijaisesti teos kuitenkin keskittyy sekavan ja osin kaoottisen hoitokentän kartoittamiseen, kohtaamisiin hoitopaikoissa sekä hoitojen kokeilevan olemuksen tavoittamiseen.

Tutkimuksen värikkäässä haastatteluaineistossa korostuu vilpitiön pyrkimys rakentaa matalan hierarkian hoivaavia yhteisöjä, joissa ihminen kohdataan ihmisenä. Joskus kokeilut onnistuivat, toisinaan eivät. Katariina Kuusi reflektoi kiehtovalla tavalla tasapainoilua hyvien tarkoituksien, sinisilmäisyyden ja monin tavoin oireilevien potilaiden välillä. Esimerkiksi Helsingin Nuorisoasemalla arki oli toisinaan niin kaoottista, että se vei työntekijöiden voimat. Veikkolan

parantola taas oli onnistuneempi kokeilu, joskin hoidon mahdollinen vaikuttavuus törmäsi viimeistään toimivan avohoidon puutteeseen. Veikkolassa potilaat saattoivat saada asiansa hetkelisellä järjestyksellä, mutta hoitajakson jälkeen vastassa oli karu arki, jossa selviämiseen tarvitaan elämäntaitoja.

Saadaan vähän kamaa käsittelee niin moniulotteista aihetta, että huomasi välillä kaipaavani tekstiin enemmän kirjoittajan omaa ääntä. Liitteessä olevia pohdintoja aineistosta sekä siihen liittyvistä valinnoista ja tulkinnasta olisi mielellään lukenut jo johdannossa. Heti alkuun olisi ollut kiinnostavaa tietää enemmän myös kirjoittajan kiinnostuksesta aiheeseen. Nyt vasta lopussa selviää, että törmätyään vuonna 1972 julkaistuun nuorten huumeusongelmaan keskittyvään *Duodecim*-lehden artikkeliin, Parhi havaitsi hoitojärjestelmän kehityksen kaipaavan uudenlaista historiallista näkökulmaa. On ensiarvoisen tärkeää ja kunnioitettavaa, että kirjoittaja päätyi julkaisemaan tutkimuksestaan yksittäisten kansainvälisissä tiedelehdissä julkaistujen artikkelien sijaan kiehtovan suomenkielisen monografian, joka onnistuu ylittämään tieteenalojen välisiä rajoja.

Tieteenhistorian alalla Parhin tutkimusta voisi jatkaa tarkastelemalla sosiaalilääketieteellisen tiedon liikkeitä kansainvälisissä verkostoissa. Teoksessa mainitaan useita sosiaalipsykiatrian historiasta tunnettuja henkilöitä ja heidän ajatuksiaan, kuten esimerkiksi Maxwell Jonesin terapeuttinen yhteisö, jota ainakin jossain määrin sovellettiin uusissa hoitomuodoissa. Itse olen tutkimuskirjallisuudessa törmännyt terapeuttisen

yhteisön käsitteeseen toisen maailmansodan aikaisen ”sotaväsymyksen” hoidossa (esim. Shorter 1997; Edgard & Wessely 2006). Mahdolliset yhteydet sota- ja päihdepsykiatrian välillä saivat minut pohtimaan sekä tiedon siirtymistä toimijalta toiselle että reittejä tieteen keskuksista sotienjälkeiseen Suomeen. Saatiinko vaikutteita erityisesti Yhdysvalloista ja Isosta-Britanniasta? Olivatko uudet ”terapeutit” ideat myös konkreettinen tapa irtautua aiemmasta saksalaisen psykiatrian perinteestä?

Sosiaalipolitiikan tutkijoille, psykiatreille ja psykologeille sekä muille alalla työskenteleville Parhin teos avaa ikkunan sosiaalilääketieteen moniammatilliseen historiaan. Huumehoidot ovat erinomainen esimerkki siitä, että vaikean yhteiskunnallisen ongelman ratkaisemiseen tarvitaan muutakin kuin kauhistelua, yleviä teorioita, kuria ja järjestystä tai lääketieteellisiä tutkimuksia. Ennen kaikkea tarvitaan asialleen omistautuneita ihmisiä, joilla on yhteiskunnallista näkemystä, soveltamiskykyä ja kekseliäisyyttä. Lisäksi tarvitaan empaattista mutta jämäkkää hoitohenkilökuntaa: konkreettinen hoivatyö moni-

mutkaisen ilmiön äärellä edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyökykyä ja ennakkoluulottomuutta.

Kokonaisuutena Parhin ansiokas teos haastaa lukijoita pohtimaan päihdepolitiikan turhauttavia poteroita ja jyrkkiä jakolinjoja. Vastakkainasettelu vapauden ja kurin tai rakenteiden ja yksilöiden välillä ei ole toimiva ratkaisu kirjaviin ongelmiin – ja kaikkein vähiten siitä hyötyvät kipeästi apua tarvitsevat huumeiden käyttäjät.

KIRJALLISUUS

- Edgard, Jones & Wessely, Simon (2005) *Shell Shock to PTSD: Military Psychiatry from 1900 to the Gulf War*. Hove: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203086827>
- Haavikko, Anna-Liisa (toim.) (1999) *Täysiä vuosia. Vuoden 1949 muotokuvia*. Helsinki: Art House.
- Mannevuori, Mona (2020) *Ihmiskone töissä. Sotienjälkeinen Suomi tehokkuutta tavoittelemassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Shorter, Edward (1997) *A History of Psychiatry: From the Era of the Asylum to the Age of Prozac*. New York: John Wiley & Sons.